

HAZAI IRODALOM.

Két új bölcsészettörténet.

I. **A bölcelet története**, írta *Schwegler Albert*. A *Koebertől* átnézett és bővített tizenötödik kiadás után fordította *ifj. Mitrovics Gyula*, gimn. tanár a sárospataki ev. ref. főiskolán. Budapest, 1904. Filozófiai Írók Tára, XIX. kötet.

II. **A filozófia története**. Írta *dr. Serédi Lajos*, főgimn. tanár. Pozsony-Budapest. Stampfel-téle tudományos zsebkönyvtár, 156—157.

Schwegler könyvét hazánk főiskolai ifjúsága ép oly szorgalmasan használja évek óta, akár csak a német egyetemek hallgatói s így valószínűleg szükségletnek tett eleget a fordító, midőn azt nyelvünkbe ültette át. Első kiadása már 1847-ben jelent meg s azóta közkeletvége nem csökkent. És nem ok nélkül. Világos, szabatos s ha vannak is részei, melyeket ma másképp kellene megírni, egészben véve egyike a leghasználhatóbb idevágó kézikönyveknek. Hatásának titkát kivált abban látom, hogy sikerült elkerülnie azt a két veszélyes szírtet, melyek között hasonló munkának eveznie kell: egyrészt a fölületes vázlatot, másrészt a könyvcímek és nevek amaz elárasztó tömegét, mely elriasztja, megzavarja az olvasót s kapkodóvá teszi a tanuló gondolkozását. E nagy előny mellett azonban, különösen korunk filozófiai törekvéseinek tárgyalása szempontjából nagy hibái vannak, melyek leginkább ép a mi hallgatóinkra nézve veszélyesek. Értjük azt a sajátosságos egyoldalúságot, mellyel könyvünk — mint a német hasonló művek legnagyobb részét — az újabb filozófia történetét csaknem kizárólag a német bölcelet történetévé teszi. Ennek igazolására elég arra utalnunk, hogy a 476 oldalas könyv Bacon és Hobbes bölceletével összesen három oldalon végez, s hogy az angol moralfilozófia fejlődésére nincs mondanivalója. Comte-ot alig egy oldalon tárgyalja, Spencert csak említi, míg ellenben Hartmant, e ma már Németországban is teljesen lejárt nagyságot, kinek tudományos érzéke megdöbbenően csekély, tizenhat oldalon fejtegeti. Már pedig didaktikai szempontból az ilyesmitől kell legjobban félnünk, mert a tárgyi ismeretek hézagosságán mindig lehet segíteni, de a bölcselkedni kezdő ifjú elme egyoldalú orientálásának hatása mindvégig megmarad. Ez okból csak azon feltevés alatt ajánlhatom e könyvet a főiskolai ifjúságnak, ha kivüle az újabb bölcsészet történetére nézve egyéb kézikönyvből is tájékozódik, pl. Höffding bölcsészettörténetéből.

A fordító derék és sikerült munkát végzett. Mindenütt a magyar bibliografiát is fölemlíti, de nem tart teljességre igényt. Függelékül a magyar bölcsészet történetének vázlatát állítja össze részben Erdő-

lyi nyomán. Kár azonban, hogy csak Horváth Cyrill ismertetéséig megy s hogy ama különben helyes álláspontját, melynél fogva «a legutolsó évtizedek filozófiai mozgalmainak a történeti fejlődés folyamába való beillesztéséhez és megítéléséhez ezúttal még hiányzik a historiai távlat» didaktikai szempontból nem áldozza fel. Név és tárgymutató is nagyon elkelne a kötethez.

Beosztásánál fogva a Schwegeler könyve által hagyottt hézagokat sok tekintetben kitölti Serédi szerény igényű füzete, mely «mint kis-méretű összefoglalás egészen gyakorlati célt akar szolgálni», amennyiben a nem német gondolkodókat is aránylag behatóan tárgyalja. Bevezetésképpen a filozófiálás forrását, célját és jelentését fejtegeti, röviden összefoglalván az egyes filozófiai tudományok fejlődését. Ezt követi a tulajdonképeni történeti rész, mely egészben véve, a könyv szerény céljához mérten sikerültnek mondható. Csak azt kifogásoljuk, hogy túlságos súlyt helyez az egyes irányok elnevezésére, ami valósággal sem mire sem jó, sőt a jelszavakkal való visszaélést növeli. Kár azonban, hogy számos, néha bizony nagy tárgyi hiba csúszott a kis füzetbe. A metafizika nevet nem Aristoteles alkotta, mint szerző hirdeti (7. l.), hanem rhodusi Andronicus, még pedig mint ismeretes, azon alapon, hogy az aristotelesi iratok rendezésében a mai metafizikát a fizika után (*μετά*) tette. E szó Aristotelesnél elő sem fordul. A 33. lap fejtegetései azon látszatot keltik, mintha Comte sociológiája is az u. n. organikus társadalom-tudományi elméletek közé tartoznék, holott ő maga küzdött e felfogás ellen. A deismus szó nem *de-*től származik (36. l.), hanem *deus*tól s tudvalevőleg azért használták a tizennyolcadik századbeli szabad gondolkodók, hogy álláspontjukat megkülönböztessék a theismustól. Aquinoi Tamás főművének címe nem «Summa totius theologiæ» (66. l.), hanem «Summa theologica». Már nagyobb baj azonban, hogy Spinozáról ezeket írja (74. l.): «Főművében a Tractatus theologico politicusban értekezik a filozófia minden nagy kérdéséről: az értelem hatalmáról, az érzésekről s az érzelmek hatalmáról, az emberi szabadságról s az emberi társadalom összekötő eszméiről». Holott főműve az Ethika, melyet S. nem is említ, pedig az általa felsorolt legtöbb dologról ép ebben szól. Volkeltről távolról sem mondható, hogy Kant követője (112. l.). Spencer etikája nem utilitarismus, mint szerző mondja (136. l.), sőt attól nagyon lényeges pontokban eltér.

A magyar filozófiáról szólva hangja keserűvé válik. «Ha pedig akad (nálunk) egy-egy merészebb szárnyalású önállóságra törekvő szabad szellem... a kritikának az első dolga keresztülgázolni rajta s fitymálva, gúnyolva állítani a dogmákból rőtt pellengérré». Kemény és

igazságtalan beszéd, melyet csak az ment, hogy szerzőnk aligha olvasta e «merészebb szárnyalású önállóságra törekvő szabad szellemek» műveit, különben nem mondhatná, hogy Schmitt Jenő és Simon J. Sándor a logikai problémákban Comte és Spencer elveit iparkodtak győzelemre juttatni (149. l.). Ez állítással aligha értene egyet e két író, sőt talán Spencer sem lelkesedett volna érte.

Pauler Akos.

Szuppán Vilmos, Vélemény a felső kereskedelmi iskola reformjáról. A Budapesti Kereskedelmi Testület megbízásából és kiadásában. Budapest, 1903, Lloyd nyomda. 46 lap.

Felső kereskedelmi iskoláink reformjának nehéz és bonyodalmas kérdését tárgyalja e munka, s egy dologban bizonyosan elismeréssel fogadhatja mindenki, bármilyen pártállást foglaljon is a reform kérdésében, abban t. i., hogy a meglevő bajokat világosan fölismeri a velős tömörséggel, plasztikusan állítja az olvasó elé. A helyes diagnózis pedig már fele a gyógyításnak.

Szerző a tanult és tapasztalt pædagógus biztosságával analizálja f. kereskedelmi iskoláink főbaját: a tanterv lehetetlen követelményeit. Kezdi a külső ismertető jeleken, hogy a heti óraszám (testgyakorlat nélkül 34 kötelező óra) 6-tal több, mint az egykorú gimnázistáké; hogy a napi 5—7 órai iskolai munkára otthon még 3—4 órai lecke-tanulás és feladatkészítés következik; folytatja az egyes tárgyaknak túlságos bőven kiszabott anyagán, melynek elvégezhete miatt a tanuló otthoni idejét a megengedhető mértéken túl kell igénybe venni. A legtöbb tárgy természete is olyan, hogy sok adata és részlete tanulandó be könyv nélkül, vagy hogy ismertebb és kifejezőbb műszóval éljünk: bemagolandó. S ráadásul sok olyan részlet van fölveve a tantervben, amelyik meghaladja a 15—17 éves tanuló színvonalát. Az igen soknál még nagyobb baj az igen sokféle. Míg a gimnáziumi tanuló egy évben légfennebb 8—9 tárggyal foglalkozik, addig a keresk. iskolai tanulóknak egyszerre 13—16 féle tárgy között kell idejét és gondolkodását szétforgácsolnia.

Mindenik tételét adatokkal és példákkal igazolja a szerző s mindenik hibának pædagógiai rossz hatását találó vonásokkal vázolja. E rossz hatások eredménye, hogy «a tanulók nagy része szellemileg elcsigázva, testileg fejletlenül és satnyán» s mégis csak féltudással, meg nem emésztett ismeretekkel hagyja el az iskolát (7. lap).

E rossz eredmény másik tényezője a tanuló-anyag silánysága, a kiknek legnagyobb részét nem hivatásérzet vagy családjuk hagyományviszi a kereskedelmi iskolába, hanem az egyéves önkénytesi kedvezmény és a minősítési törvény biztosította jogosítványok (8. lap).

A II. fejezetben «a reform lényeges pontjait» adja a szerző, az